

Aldakuntzaren abarren kidetasuna

XABIER KINTANA

Lehengo saioretan aurreralkuntzaren jobideak agertu nituen. Materiaren indar eta funts izpiritualak bultzaturik, materizko lehenbiziko atal eta agerkiak elkarrekin lotzen eta nahasten hari izan ziran.

Lehengo entseiuak matematikak emanak ziran, hots, probabilitate edo ahal izan hutsak.

Protoiak eta elektroiak zabale handietako izarretan elkartu egiten dira ahal izanaz. Zenbanaz lotu, holako elementuren atomoa sortzen da: Hidrogenoa, helioa...

Atomoekin berdin gertatzen zan planeta gorien sakonean.

Oxigenoz edo karbonoz elkartuez gero, hidrogenoaren atomoetatik ura edo metanoa sortzen zan.

Probabilitatez, atomo ta molekula elkarrezerik sendoenek eta iraunkorrenak iraun dute. Kili kolozkoak, berriz, ezereztu ta birrindu egiten ziran beroaren eragigñez eta erradiatzez.

Uranioa denboraz ezereztera kondenaturik dago, beste gai batzuk sortuaz, ta igeltsoa anhidrita bihurtzen da ura galduz...

Izakien gorpuzkerak bizidun agertzean (mikrobizi, landare, animalia...) matematikak ez du jokutzen hain biziro.

Animali edo landare famili baten iraute edo amaitzea beste faktor askoren menean dago: lekua, hotz beroak, gorra, egokitasuna, indarra, etsaiak... Dana dala ba dirudi Izadiak bide berdiñetatik eroan dituela beraren abar guztiak.

Izan ere, har bat, zizare bat, arrain bat, tritoi bat, suge bat eta elefant bat etorki berekoak ditugu. Guztiok noizbait asaba komun bat eduki baitzuten.

Baiña animali familiok orain txit aldendurik dagoz elkarrengandik, igaroaldian bat izan arren.

Hala ere aurreraldakuntzaren eragikortasunak guztietan egin ditu saio eta proba berdiñak.

Oso gauza ikusgarri da hezurduen arteko familien elkar antzak aztertzea.

Ba dirudi arrain batek ez dukela zer ikusirik krokodillo edo hegazti batekin.

Ta ba dukete zerbait, bai, hiruron aldakuntzak zuzendu dituen indarrak berdinzki bideraturik.

Lan hau apaintzen duen eskeman animali talde batzuen agergarriak ikusten dira, ta guztiok ba dute zer ikusi beste taldeetakoekin.

Hor erakusten diran batzuek bizirik diraute orain ere, beste batzuek, ordea, orain dala milloi urte asko amaitu ziran betiko.

Baiña bizirik irauteak edo hilda etzateak ez dukete garrantzi haundirik. Izan guztiak izanak dira noizbait; aldakuntzaren zabaltze eta bereizte nahiak sortuak.

Hauexek, eta jarten ez ditudan beste batzuek ere, proba onak dira nire teori honi laguntzeko.

Begira detzagun lehenbiziko kideak: Hegaldunak.

Hortxe, goitik behera, talde bakoitzaren agergaiak dagoz.

Ugazdunen taldeak saguzaharra (1) eta katagorri hegalaria (2) daukoz.

Hegaztien artean uso bat (3) jarri dugu. Narrastien artean pterodaktiloa (4) (Mesozoikaroan bizi izana). Urlurtarren arloan igel hegalaria (5), ta arraiñek beren txori-arraiña edo hegaldun arraiña darakuskigute (6).

Guztiok hegalkide dira.

Hegaz egiteko ahalmena ez da guztiengan berdina, (arrain eta urlurtarrak eskasagoak izanaz) baiña argiro dago nola ornitu dizkien Naturak guztiei hegal tailluz.

Pentsa dezagun orain: talde guztiak hegalaria izatea ba ote da ohizkoa, normala? ala bestetik, batzuegan harrigarri da?

Ta bai, honetara da.

Irudi ba dirudi hegoak eta hegalak hegaztiei eta txoriei dagozkiela soilki, ta ez besteei. Gaiñera komunena dugu hegaztiak airean ikustea, ta ez bixiguak, ez muskerrak ez da katuak ere.

Ta hegaz ez dakiten hegaztiak egon arren (pinguiñoak, abes-truza...) berauek urrienak dira.

Orobat gertatzen da beste animaliekin ere. Komunena izan ez arren ba dira zenbait hezurdu, hegazti ez badira ere, hegan dakitenak.

Begira detzagun astiroago berriro: saguzaharra, pterodaktiloa, igel ta arrain hegalariai... .

Hegaz egiteko modua berdin berdina da guztiengan.

Atzamar artean, edo hegaleko hezur artean, arraiñagan, mintz fin bana dadukate ta besoen indarrez igeri doaz airean.

Sistima berdina guztientzako. Horra hor aldakuntzaren oiñatz nabaria.

Urrengo illaran gliptodontea (7) dago ugazdunen erakusgai.

Hegaztiak ez dute agerpenik bat ere. Narrastiek apo harmatua (8), urlurtarren artean zapoa dugu (9) ta uretan kofre arraiña (10).

Itxurak ez dira berdin, baiña dadukaten aterpea antzekoa da funtsean: azal gogor bat arerioen ekitaldietatik onik irteteko.

Honelako harmadurak daroazten abereak segurupean bizi dira, nahiz ta arintasunik ukan ez.

Hirugarren illaran adardunak topatzen ditugu. Hauengan Iza diak defentsa batzuk jarri ditu azkarrenik biziteko. Izakeraz adardun piztiak bakezaleak izaten dira baiña etsaiak egonez gero erantzuten ere ba dakite, ta gogor gero.

Azala, bestalde, txit gogortua eukiten dute ta gaitz da egiten haiengan zauririk.

Ezagunenak Errinozerontea (11), Trizeratopoa (12), Ameriketako zapo adarduna (13), ta denetarik burrukalariena ezpatarraña (14).

Honen urrengo Hipopotamoa (15) ta Brontosauria (16) agertzen zaizkigu.

Jaun lodi biok bizimodu berdintsua eroan dute. Urtzan sartuta.

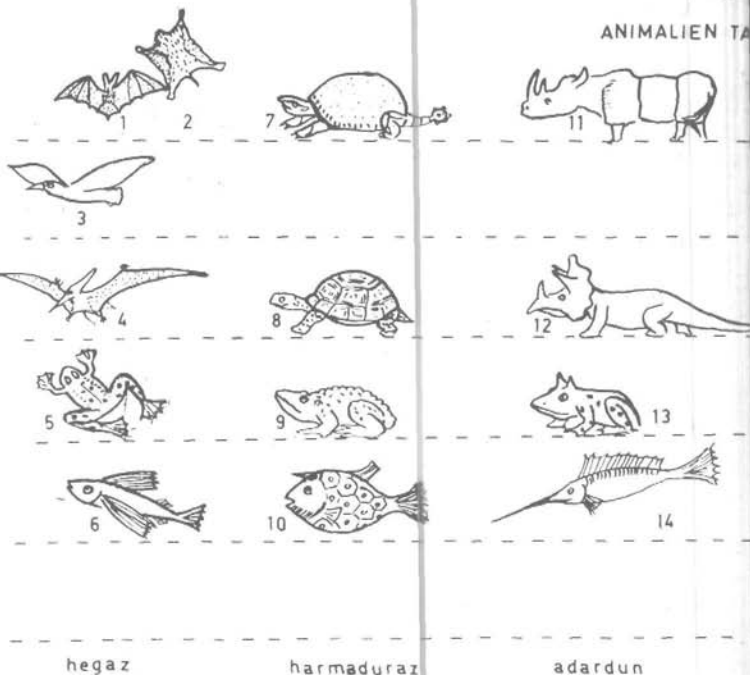
Beren lodiera ta azal azpiko gantza oztopa bat zitzairen legorretik ibiltzeko ta hibaletako potxingo ta oxifietan lotzen zaizkigu urak berak sostenga detzan. Bide batez etsaien atzaparretatik hobeki irten leitekez, uretan murgilduz.

Jirafa (17), Zikoiña (18) ta Mesozoikaroko plesiosauria (19) idun edo lepo luzekoak dira. Luzetasun honeri esker hobetoago harra patzen dituzte beren janariak.

Jirafak zuhaitzetako kima garaietako horriak. Zikoiñak sasi arteko igel eta sugeak ta plesiosauriak bizi zan itsasoetako arrain arriñak.

Kanguroa (20), Pinguina (21) ta Tiranosauria (22) zutik ibiltzen ikasiak dira. Atzeko ankak indartu egin zaizkie ta aurrekoak, berriz, ahuldu eta indargetu. Honetara ibillera errezagoa dukete ta ikuste zabalagoak azter detzakete.

Zazpigarren illaran gorputz luze ta argalekoak daduzkagu:

a) ogi gaztaia edo erbi iñude, b) sugea, d) kekilia (apodoa)
e) aingira, f) anfioxus.

Kideok errax linburtzen dira beren bizilekuetatik eta gaitz dira erortzen etsaien hagin zorrotzen pean. Haiek bai izaten dirala bestal-detik ehiztari bikaiñak.

Azkeneko illaran arrain itxurako animaliak dagoz: g) Izurdea, h) Iktiosauria, i) apotxali edo tritoia, ta j) izokin bat.

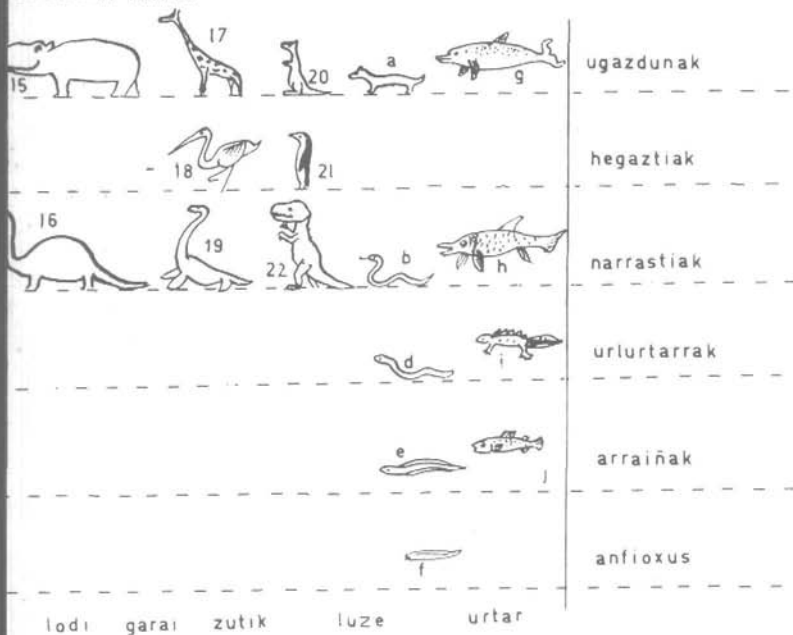
Bereizkuntza honek ura aukeratu zuen bizilekutzak ta bere itxura egokitu zuen holako bizimodurako. Gorpuzkera luze ta zapala ankak hegai bihurturik edo atzamar artean mintzaz ornitu, hitz batez arrain-du egin dira urpean bizi ahal izateko. Ikaragarrizko aldaketak izan dira holako irudi hartu arteraño.

Ikusita dagoz bada elkar antz guztiok, baiña sarri ikusi dugu nola falta diran talde batzuetan besteetan agertzen diran zenbait bereizkuntza.

Esate baterako, hegaztien artean ez dago apo harmatu ez trize-ratopo kidekorik. Zergatik hau? Aurreralekuntzak ez ote du saiorik egin hegaztien artean horrelako protekziarik ipinteko?

Egin, egingo zukean, batek jakin, baiña nahiz ta mahi ez alferre-

EN ELKAR ANTZA

koak izango ziratekean, hegaztien izakera egokia ez baita harmadurarik eroteke. Lumak ez dira gogorrek azalari sendotasuna emoteko ta horregatik hegaztiengan harmaduradunik egoteko ahal izanak huts egin zuen.

Saio hauek geure munduko sail guztiak konkistatu egin zituzten:: Ura, legorra eta airea.

Uretarako itxura luzea izan behar da ta igeri egiteko palak ukan behar.

Legorrerako anakak eta besoak ta airerako hegoak, beso zabal eta minzdunak.

Animali talde bakoitzak, arlo guztiok irabazteko, egin dituen ahalegiñak eta itxura hartzeak berdiñak zaizkigu funtsean.

Aurreko anak hegalak bihurtu, azala gogortu, adarrak eduki, atzeko zankoak sendoagotu eta abar.

Baiña ahalegin guztiotatik bereizketarik egokienak irten dira garaille.

Zergatik bukatu ziran pterodaktiloak eta iktiosauriak? Ta zergatik amaitu ziran gliptodonteak?

Izan ere saio haiek onak eta borondate haundikoak ba ziran

ere fruturik ez zuten eman. Ez ziran nahiko izan animali familiok gaurdaño kontserbatzeko.

Hegalak txoriei dagokiez izatez, beste taldeak egindako saioak, arlo hontan behintzat, lehen edo gero pot egiñak lotuko dira.

Ta berdin besteak uretarako arraiñak dira egokienak, ugazdunak edo txoriak ezin sar daitekez sail hortan garaitzeko ideiekin.

Baiña talde bakoitzagan dagoan indar eragillea arlo guztietara bultzatzen ditu kastak, nahiz ta batzuetan irtenbiderik egon ez.

Are harrigarriagoak dira talde urrun urrunekoen arteko antzak.

Satorra (talpa) ta ortupetik ibiltzen dan lurtxakurra izeneko insekta (grillotalpa) bata ugazdun ta bestea mamutxa izan arren, nola dira hain kideko gorpuzkeraz?

Aurreko anak esku zabal eta alboranzkoak dira azpilana erraza go egin ahal izateko. Illea guri guri eta fin fiña dute lur hautsaz ez zikintzearren.

Ta taiu berdiñekoak ba ditugu errinozerontea ta oriktes nasikor-nis deritzon intsekta, hareitz mozkor usteletan hari izaten dana.

Nola izan daiteke guzti hau?

Itaune honeri oso gaiñetik erantzun genezake.

Bereizkuntza talde, famili ta mueta guztietan nagusitu bide da egokitasunaren billa. Bizimodu berdiñetik bizi izatean izakera ta gorpuzkera aldatu egiten dira aldakuntzaz erarik hoberenaz geratu arte. Ta haugatik talde guztietan elkar antz asko sortu bide ziran, espezializatze itxura bakarraz.

Ta nola lortu da?

Hori urte luzeetatik zehar erdietsi da, nun zein egokiagoka hari izan ta burruka egiñaz.

Orain guk mende askoren ondorio egiña dakusagu, frutu heldua. Frutu horretaraiño heltzearren, bidean eta erdi egiñik, asko ta asko datzaz betiko.

Baiña azkenez orduko nahi ta gura hura garaitu da askorengan. Zoritxarragokoa da baiña, saio okerretan hari izan beharra.